

др Весна Ракић-Водинелић
ванредни професор Правног факултета у Београду

ОБИЧНА ИНТЕРВЕНЦИЈА У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ (упоредноправни преглед и југословенско право)

Предмет рада јесте анализа процесног положаја изв. обичног интервенцијена. Под обичном интервенцијом ваља подразумевати добровољно стицање у парницу трећег лица које има правног интереса за успех странке којој се придружује. Анализа законских решења у упоредном праву показује значајне разлике. Правна празнина у југословенском позитивном праву у погледу дејства пресуде на треће лице (интервенцијско дејство) попуњава се аналогном са решењима из немачког закона о грађанском поступку. Нема места ванредном правном леку трећег лица којим би се изражило ошклањање дејства пресуде према њему.

Кључне речи: *Интервенција — Обични добровољни интервенцијен. — Интервенцијско дејство пресуде.*

Улога трећег лица у парничном поступку, процесноправни односи који настају услед његовог учешћа у парници, материјално-правна веза за коју се тврди да постоји између трећег и једне од парничних странака, не само да су теоријски занимљива и умоготе тешко решива питања, већ се, упоредноправно посматрано, одликују посебном разноврсношћу законског уређења и доктринарног (као и судског) тумачења. Но, упркос тој разноликости, заједничка је одлика трећег који суделује у туђој парници, његов *правни интерес*, који се у конкретном практичном ефекту одређује као заинтересованост за успех једне од парничних странака, јер њен неуспех редовно резултира негативним утицајем за правну сферу трећег лица. Правне празнине југословенског позитивног права поводом интервенције у парницу, изражене посебно у недостатку општих правила о тзв. интервенцијском дејству пресуде, попуњавају се имплицитном аналогном са неким иностраним правима, а не посебним креативним напором судске праксе. Како треба тумачити основне услове за интервенцију трећег лица и последице његовог учешћа у парници или изостанка? Због постојања правних

празнина, одговор се може дати анализом решења на ширем компаративном плану. То је основни задатак овог текста. А, централни предмет јесте тзв обични (или, споредни) умешач. Наиме, израз *мешање (интервенција) у парницу* нема исто значење у свим правним системима. Чак и у оквиру истог правног поретка, овај израз служи за означавање различитих процесних института (1). Израз обично (споредно мешање), а тако исто и: обични (споредни) умешач, овде треба схватити у смислу добровољног ступања трећег лица у парницу која тече између оригинерних парничних странака, при чему трећи, у текућој парници не истиче самостални захтев ни према једној странци, већ се само, као помоћник, придружује једној од њих, зато што има правног интереса за њен успех.

I. ПОЈАМ

Појам умешача се често не дефинише у законском тексту, него доктрина, руководећи се пре свега условима за допуштеност мешања, покушава да га одреди.

1. Француско право

Тешкоће дефинисања овог појма у француском праву у доброј мери потичу из непрецизне редакције основног услова за интервенцију: интервенција је допуштена само онда када је довољно повезана са претензијама (захтевима) странака (2). Оцена постојања „довољне повезаности” омогућује суду да допусти интервенцију трећег лица у разумним границама. Али, те границе нису прецизиране, тако да суд има широка, готово сасвим дискрециона овлашћења при одлучивању о допуштености интервенције (3). Доктринарни покушаји да се ближе одреди појам „довољне повезаности” интервенције трећег са захтевима парничних странака, своди се на ставове: интервенција је недопуштена ако прекорачује природне границе (без прецизирања шта оне значе) (4); интервенција је прихватљива и онда када може довести до одуговлачења поступка, али ће тад суд прво одлучити о главној ствари (али, ништа није речено како ће се поступити кад није могуће одлучити о главној ствари без узимања у обзир радњи интервенијента, а то је редовно

(1) Тако, Dika, *The Problem of Multiply Arbitration from the Standpoint of Yugoslav Law*, Hague — Zagreb, Essays 5, on the International Trade, стр. 136.

(2) Чл. 325 Code de procedure civile (CPC): „L'intervention n'est recevable que si elle rattache aux pretensions des parties par un lien suffisant”.

(3) Тако, Blanc (avec la concours de Viatte), *Nouveau Code de procedure civile (commente dans l'ordre des articles)*, Paris, без ознаке године издања, (cit. Blanc-Viatte), стр. 237.

(4) *Ibid.*, стр. 237.

случај) (5); довољна веза постоји онда када бар једна парнична странка има такве правне интересе који би се могли тицати трећег лица (6).

2. Немачко право

Појам обичног интервенијента је дефинисан законом: онај ко има правног интереса за то да у текућој парници између других лица, једна од странака победи, може уз ту странку ступити у поступак, у циљу њеног помагања (7). Због постајања законске дефиниције у немачкој литератури и јудикатури, основни напор усмерен је на ближе одређење правног интереса за интервенцију. Обично се иде на елиминацију интереса који се не сматрају правним или недовољно повезаним са очекиваним успехом помогнуте странке: за интервенцију није довољан само економски интерес (8); свој правни интерес треће лице мора изводити непосредно из успеха помогнуте странке (9). Спорно је да ли *јавни* интерес оправдава интервенцију. Према једном гледишту, заснованом на пракси немачких судова, у случају да се у парници појави питање од јавног интереса, учешће трећег је допуштено, ако се без тога тај интерес не би могао заштити (10).

Да би се појам правног интереса конкретизовао у позитивном смислу речи, посеже се, редовно, за казуистичким приступом. Тако: сингуларни следбеник једне од парничних странака има правног интереса за учешће у парници, ако би се дејства правноснажности проширила на њега (11); овај интерес треће лице има и онда када би на страни помогнуте странке, услед њеног неуспеха у парници, настало право на накнаду штете према трећем (12); јавни бележник има правног интереса за учешће у парници која се води ради пуноважности уговора, закљученог између парничних странака, који је тај бележник овернио (13); трговац на велико има правног интереса за мешање у парницу која се води између купца робе и

(5) Тако, Larguier, *Procédure civile, droit judiciaire privé*, Paris, 1981, стр. 112.

(6) Уп. Murette, *Procédure civile et voies d'exécution*, Paris, без озн. године изд., стр. 31.

(7) Уп. параграф 66, ст. 1 *Zivilprozessordnung-a* (ZPO).

(8) Тако, Arens, *Zivilprozessrecht*, Muenchen, 1988, стр. 300.

(9) Тако, Wieser, *Das rechtliche Interesse des Nebenintervenienten*, 1965, стр. 27.

(10) Уп. *Kommentar zur Zivilprozessordnung (Reihe Alternativ-Kommentare)*, Hrsg. R. Wassermann, Neuvied und Darmstadt, 1987, стр. 182 (цит.: *Kommentar*). Супротно становиште, за аустријско право, уп. Најман, *Коментар грађанског парничног поступка* (превод: С. Греговић), Београд, 1935, Књ. I, стр. 284.

(11) Arens, *op. cit.*, стр. 300; *Kommentar*, стр. 182, у коме се позива на одлуке *Bundesgerichtshof-a* (Врховног суда) Немачке.

(12) Arens, *op. cit.*, стр. 300.

(13) *Ibid.*, стр. 300.

његовог клијента; осигуравач има правног интереса у парници која се води између осигураника и оштећеног; један солидарни дужник има правног интереса да се меша у парницу која се води против другог солидарног дужника (14).

3 Аустријско право

Обични умешач је лице које има правног интереса да, у парници која тече међу другим лицима, једна од странака успе. Такође, то је свако кога посебни прописи овлашћују на интервенцију (уп. параграф 118 аустријског ЗПО). Начин дефинисања правног интереса одликује се истим приступом као у Немачкој. Није, наиме довољно да интерес буде фактички, економски или морални (15). Али, интерес трећег не мора бити приватноправни (16). Интерес трећег треба да буде актуелан, а не само могућ, дакле, зависан од будућег неизвесног догађаја (17). Није довољно да правни интерес буде општи (18).

4. Швајцарско право

У погледу основног услова за интервенцију — правног интереса трећег — нема битних разлика између кантоналних процесних законодавстава и федералног извора. Будући да је интервенција неизбежно извор компликација у парничном поступку, она се може дозволити само ономе ко има непосредни правни интерес, који треба строго тумачити (19). Неки кантонални закони садрже дефиницију интервенције: треће лице може интервенисати само ако је то оправдано правним интересом за победу оне странке којој се придружује (20). Ближе одређивање појма правног интереса, попут стања у Немачкој, одликује се негативним дефинисањем: тј. одређује се који интереси нису правни. На пример: друштво за заштиту животиња не може интервенисати у парници која је покренута реивиндикационом тужбом ради враћања животиње; акционар не може интервенисати у парници у којој је странка акционарско друштво, само зато што би губитак парнице могао акционару проузроковати новчане губитке (21).

(14) Ови примери: *Kommentar*, стр. 182.

(15) Најман, *op. cit.*, 283.

(16) *Ibid.*, стр. 283.

(17) *Ibid.*, стр. 284.

(18) *Ibid.*, стр. 284.

(19) Habscheid, *Droit judiciaire privé Suisse*, Geneve, 1975, стр. 205.

(20) Чл. 4 новог Законика о грађанском поступку Кантона Швиц, од 25. X 1974. године.

(21) Тако, Habscheid, *op. cit.*, стр. 205.

Појединачни примери за позитивно конкретизовање правног интереса, који се наводе у литератури, а заснивају се на пракси судова, идентични су онима у Немачкој.

5. Енглеско право

Уз претходну напомену да интервенијент у англоамеричком моделу процедуре представља заправо странку (и одређује се као трећа странка — *third party*), те да се поступак који он иницира пријавом свог учешћа, сматра самосталним и одвојивим од текућег поступка, може се, ипак, тврдити да је основ његовог учешћа, правни интерес. Специфичност у односу на континентална европска права састоји се у следећем: тужени (не и тужилац) има овлашћење да укаже на треће лице, да тражи његову интервенцију, позивајући се на исти материјалноправни основ на коме је заснован тужбени захтев. Овај институт подсећа на интервенцију ради обезбеђења која постоји у француском праву, а у мањој мери на интервенцију ради заштите од евикције и на именовање претходника, у нашем праву. Дакле, интервенција, због правног односа тужиоца са трећим лицем, *није* предвиђена. Из овакве конструкције следи да трећи, пошто је позван да учествује у парници, може истаћи противзахтев (*counterclaim*) према туженом из текуће парнице, или, пак, може означити неко четврто лице и увући га у поступак (22). Али, будући да постоји материјалноправна веза само између *туженог* и трећег лица, тужилац не може издејствовати пресуду која би деловала између њега и трећег, нити, пак, трећи може истаћи противзахтев према тужиоцу (23).

6. Право САД

Интервенција се у америчком праву дефинише као институт који омогућава лицима без својства оригинерне странке, да постану странке, по сопственој иницијативи. На тај начин, треће лице може заштити своје интересе од могућих негативних дејстава пресуде (24). Исто као у енглеском праву, интервенијент има својство странке. У поступак се укључује управо зато да би постао странка, јер само ако има то својство може предузимати радње о којима се суд мора изјаснити (25).

(22) Уп. Poillot-Peruzzetto, *Guide pratique de la procedure civile Anglaise*, Paris, 1989, стр. 231.

(23) *Ibid.*, стр. 231.

(24) James — Hazard, *Civil Procedure*, Boston-Toronto, 1977, стр. 511, 512.

(25) Интервенција у америчком праву има своје корене у поморским стварима, па чак и у подели на *equity* и *common law*. Али, те историјске основе су биле рудиментарне, резервисане само за случајеве у којима су одређене ствари или права биле стављене под старање суда. Данас је интервенција изричито уређена процесним законима држава-чланица и у *Federal Rules of Civil Procedure*.

Извори права о интервенцији у државама чланицама се разликују. У начелу, треће лице може интервенисати ако има какав правни интерес у погледу предмета спора, или ако има правни интерес за успех једне од странака или ако има какво право које може истаћи против обеју странака (26). Али овакви услови за интервенцију, важе само у оним државама-чланицама које имају либерално процесно законодавство (27). У законима држава-чланица које теже да ограниче могућност интервенције, ова је допуштена само онда кад треће лице има самосталан захтев у односу на право које је предмет поступка. (28)

Према *Federal Rules* (Правило 24), обична интервенција је допуштена онда: (1) кад неки федерални закон изричито предвиђа безусловно право на интервенцију и (2) кад треће лице тврди да има какав интерес који се тиче права или правног посла (а ови су предмет спора), при чему је тај интерес такав, да га располагања странака у парници могу повредити, или могу спречити његову заштиту. Али, у случају интервенције описаном у тач. (2), мешање трећег је допуштено само под условом да његов интерес није већ адекватно заступан од оригинерних парничних странака. Ова два вида интервенције називају се интервенција на основу закона и интервенција на основу правног интереса (29). У пракси федералних судова, услови за интервенцију на основу правног интереса се прилично широко тумаче (30).

Интервенијент не мора имати самостални правни основ за надлежност федералног суда: поступак поводом пријаве учешћа трећег је акцесоран и долази до атракције надлежности.

7. Југословенско право

Обична интервенција је законски дефинисана у југословенском праву: лице које има правни интерес да у парници која тече

(26) Тако су редиговани услови за интервенцију у параграфу 387 Code of Civil Procedure државе Калифорнија.

(27) Ово је оцена James-Hazard-a, *op. cit.*, стр. 512.

(28) *Ibid.*, стр. 512.

(29) Према изворном тексту *Federal Rules*, из 1938. године, интервенција на основу интереса била је редигована овако: „Кад је заступање интереса трећег лица од стране постојећих странака било или могло бити неадекватно, па је треће лице везано или би могло бити везано пресудом, или када би треће лице могло бити оштећено располагањем правом...”. Ова формулација је квалификована у теорији и пракси као „Квака-22”, јер је треће лице морало доказати да би могло бити везано пресудом, а та везаност би имала да резултира из његовог неадекватног заступања, при чему трећи такође мора доказати да је био неадекватно заступан, па се стално врти у круг. Зато је одредба радикално промењена 1966. године. О тумачењу изворног текста и тешкоћама које је изазивао у пракси, ул. исцрпно, James-Hazard, *op. cit.*, стр. 513.

(30) Уп. примере из праксе, код: James-Hazard, *op. cit.*, стр. 514.

међу другим лицима, једна од странака успе, може се придружити тој странци (чл. 206 ст. 1 ЗПП). Као што се види, појам је одређен готово идентично као у немачком ЗРО — параграф 66 ст. 1.

Правни интерес за победу једне странке у спору, у југословенској процесној теорији, једино *Познић* ближе одређује, дефинишући *швигове* тог интереса. (1) Правни интерес трећег постоји онда када се правноснажност пресуде проширује на њега (31). (2) Треће лице има правног интереса за суделовање у парници онда када, у случају неуспеха странке, у њену корист настаје регресно право према трећем. (32) (3) Треће лице има правног интереса за мешање зато што у његову корист може настати право на накнаду штете према странци ако ова изгуби спор. (33) Ова класификација на неколико типова правног интереса, као што се види, изведена је на основу критеријума процесноправних последица које наступају правноснажношћу пресуде донесене у текућој парници. За своју подлогу, она има апализу случајева материјалноправне повезаности једне од странака са трећим лицем, случајева које одређује југословенско материјално грађанско право. За разлику од осталих аутора, *Познић* не посеже за елиминацијом интереса који нису правни, као за полазном премисом, јер ова елиминација не може довести до прецизног позитивног одређења правног интереса. Такође, тиме је избегнут казуистички приступ. Ако би се употребиле теоријске формуле, *Познићева* класификација показује следећу слику: тип правног интереса означен у тач. (1) постоји ако треће лице треба да утиче на садржину пресуде, јер га она непосредно везује; тип у тач. (2) — правни интерес трећег постоји зато што ће, у случају да помогнута странка успе, избећи да касније буде тужен; тип у тач. (3) — правни интерес трећег постоји зато што ће, ако помогнута странка успе, избећи да касније сам тужи. Ваља указати на следеће: у прва два типа правног интереса, губитак парнице на страни помогнуте странке има евидентне негативне консеквенце за треће лице (оно је непосредно везано пресудом тиме што се правноснажност на њега проширује, па може бити подвргнуто принудном извршењу; оно је посредно везано пресудом, зато што помогнута странка стиче према трећем одређено право које може реализовати у новој парници са добрим изгледима на

(31) *Познић, Грађанско процесно право*, Београд, 1993, стр. 299, наводећи као пример лице на кога је у току парнице прешло спорно право.

(32) *Познић, op. cit.*, стр. 299, а као примере наводи: обавезу заштите купца од евикције; право цедента да се придружи цеспонару у спору који је овај повео против дужника; право једног солидарног дужника да се придружи другом; радник који је грађанину проузроковао штету, може се придружити правном лицу које је тужено ради накнаде штете.

(33) *Познић, op. cit.*, стр. 300, а као пример наводи право комитента да се умеша на страни комисионара који је поднео тужбу ради исплате цене.

успех). У трећем случају, међутим, губитак парнице на страни помогнуте странке, за интервенијента рађа одређено право према тој странци. Да ли би ово значило да треће лице има заправо интерес да помогнута странка не успе (будући да њен неуспех значи стицање права на страши умешача)? Ако би се трећи тип правног интереса овако схватио, не би се уклопио у законску дефиницију појма обичног умешача, јер би указивао на неко самостално право трећег лица према помогнутој странци. Али, ако се неуспех странке схвати тако да треће лице, стекавши одређено право према помогнутој странци, мора да сноси терет нове парнице коју ће према тој странци покренути, и овај тип правног интереса би се могао уклопити у законску дефиницију обичне интервенције.

Остали угледни југословенски аутори не посежу за типологијом правног интереса трећег, него прихватају манир немачких аутора, начелно одређујући овај интерес негативном формулацијом, тј. као онај који се не сме тицати само економске, моралне, емотивне или неке друге интересне сфере трећег лица, која није правна. (34) Такође, у конкретизацији правног интереса, углавном се посеже за казуистиком, а не за типологијом, какву је формулисао Познић. (35)

II. ВРСТЕ

Иако је предмет овог прегледа обична добровољна интервенција трећег лица у текућу парницу, ипак је, због разумевања стварног и процесног положаја трећег и дејстава пресуде према њему, нужно представити основне врсте интервенције у упоредном и југословенском праву. Са тог становишта, ваља издвојити две класификације: с обзиром на значај воље трећег лица за интервенцију:

(34) На пример: Трива-Белајец-Дика, *Грађанско парнично процесно право*, Загреб, 1986, стр. 367, подвлаче да постојање неправног интереса, као економског, друштвеног, емотивног, није довољно за интервенцију. Слично, Цуља, *Грађанско процесно право Краљевине Југославије*, Београд, 1936, стр. 350, 351; Горшић, *Коменшиаро грађанској парничној процесној* I, Београд, 1933, стр. 428, наглашава да само правни интерес има значај тзв. *интервенцијског интереса*; овај мора бити егзистентан, а не очекивани, а може бити не само грађанскоправни, већ и породичноправни, али и јавноправни, нпр., кривичноправни, те се приметно руководи аустријском праксом и Најмановим *Коменшиаром*.

(35) Уп. примере код: Трива-Белајец-Дика, *op. cit.*, стр. 367; Zugliа, *Грађански парнични процесни закон ФНРЈ*, Загреб, 1957, стр. 389, 399 изричито вели да правни интерес трећег постоји само онда кад од успеха помогнуте странке зависи постојање или остварење каквог његовог права, уз навођење уобичајених примера за илустрацију; Горшић, *op. cit.*, стр. 428 конкретизује правни интерес тако што налази да се он мора односити на исход парнице у којој суделује помогнута странка, тј. да није довољан интерес трећег лица само за извођење доказа или за предузимање појединих радња.

на добровољну и *принудну интервенцију*; и с обзиром на процесна својства интервенијента: на интервенијента који постаје *странка* и оног који остаје *треће лице*.

1. Добровољна и принудна интервенција

Подела на добровољну и принудну интервенцију у *француском* праву је законска. Услови за добровољну интервенцију уређени су у чл. 328-330 СРС. Према чл. 330 ст. 2 СРС, добровољна споредна (обична) интервенција је допуштена ако интервенијент има интереса за очување својих права тако што ће помагати једној од странака у текућем спору. Циљ са којим се предузима добровољна интервенција лежи у одступању од општег правила о релативном дејству пресуде (само према странкама). Треће лице коме прети проширење правноснажности има правног интереса да превенира негативна дејства правноснажности и зато се добровољно, спонтано меша у текућу парницу. (36) Добровољност (или спонтаност) интервенције, постоји онда када се трећи меша у парницу по сопственој иницијативи, а не на позив. (37) Изостајање добровољне интервенције, иако су за њу били испуњени услови, не ствара за треће лице тако озбиљне процесне последице, као изостанак принудне интервенције. Треће лице које није добровољно интервенисало може, под условима одређеним законом, изјавити посебан ванредни правни лек — приговор трећег.

Принудна интервенција (*intervention forcée*) се врши на позив било које од парничних странака или на позив суда (чл. 331 и 332 СРС). Странака позива треће лице да јој се придружи онда када за то има правног интереса, довољно повезаног са главном ствари (чл. 331 ст. 1 СРС) и онда када треба донети пресуду која би била заједничка за помогнуту странку и за треће лице (чл. 331 ст. 2 СРС). Суд може тражити од странака да позову треће лице да интервенише, ако сматра да је учешће трећег неопходно за решење спора (чл. 332 ст. 1 СРС). Али, у ванпарничном поступку, суд је овлашћен да сам, непосредно позове трећег на интервенцију, ако одлука коју треба донети може дирати у права или интересе трећег (чл. 332 ст. 2 СРС). Интервенција ради обезбјеђења (*appel en garantie*) је један вид принудне интервенције у француском праву (чл. 334-338), с тим што је трећи који интервенише ради обезбјеђења увек самостална странка.

У случају да су били испуњени услови за принудну интервенцију, али се треће лице није активно умешало у парницу, губи право да поднесе приговор (*tierce opposition*), за разлику од трећег који би, да је интервенисао, био добровољни интервенијент.

(36) Arguier, *op. cit.*, стр. 112.

(37) Couchez, *Procédure civile*, Paris, 1984., стр. 245.

Поред главне интервенције (која је иста као у југословенском праву), немачки ZPO, познаје још три врсте: споредну (обичну) интервенцију (параграф 66); супарничарску интервенцију (параграф 69) и интервенцију претендованог повериоца (*Glaubigerstreit, Prätendentenstreit* — параграф 75). У овом последњем случају ради се о парници коју је покренуло лице које тврди да је поверилац, против дужника. Међутим, ако тужени (дужник) о овој парници обавести треће лице које претендује на утужено потраживање и положи износ потраживања, ослобађа се улоге туженог, а на његово место ступа претендовани поверилац. Положени износ досуђује се оном повериоцу који успе у парници. (38) Али, ступање претендованог повериоца, не везује се за стање у коме се парница налази у том моменту: узима се да иступањем туженог дужника из парнице, почиње тећи нова парница између првобитног тужиоца и претендованог повериоца (као новог туженог). (39) Оно што остаје нејасно у оваквој законској редакцији — јесте садржина тужбеног захтева. Првобитно стављени тужбени захтев гласи на обвезивање дужника да врати дуг, али у ситуацији када се уместо дужника, као тужени јавља претендовани поверилац, захтев, по природи ствари више не може бити исти, већ декларативни. Но, оно што ваља посебно подвући јесте околност да треће лице, у случају иступања туженог из парнице под описаним условима, задобија положај странке (туженог) независно, па и против његове воље, дакле, *йринудно*, иако се у немачкој литератури овај израз не користи. Зато се и може говорити о принудној интервенцији у случају мешања претендованог повериоца на позив туженог дужника.

Као што је већ речено, интервенција трећег у енглеском праву, има смисао принудне интервенције, јер само одазивањем на позив странке, трећи може себе заштити од негативних дејстава правноснажне пресуде. Интервенција за основу закона у америчком праву, сматра се принудном, а о интервенцији на основу правног интереса, мишљења су подељена.

2. Интервенијент као страпка или као треће лице

Већ је речено да у енглеском и америчком праву, треће лице, интервенцијом у парницу, стиче својство странке. У енглеском праву, његов захтев има карактер противтужбе усмерене према оригинерном туженом. У америчком праву, његов захтев је усмерен према једној или обема странкама. Смисао признавања интервенијенту својства странке у овим правима лежи углавном у томе што се дејства правноснажности, лакше него у континенталним

(38) *Kommentar*, стр. 189.

(39) *Ibid.*, стр. 189.

правима, могу проширити на трећа лица. Зато положај интервенијента у првостепеном поступку треба учинити моћним — тј. снабдети га таквим овлашћењима којима може битно утицати на садржину пресуде

Континентална европска права, поготово она која попут немачког, аустријског, швајцарског (у неким кантонима) и југословенског дејства пресуде везују по правилу за странке, постављају релативно чврсту границу између парничног и ванпарничног поступка и чине позитивноправно разликовање између парнице и поступка, разликују интервенцију која трећем даје својство странке, од оне у којој трећи ово својство нема.

У француском праву добровољна интервенција може бити главна и споредна (акцесорна). Интервенција је главна онда када се истиче самостални захтев у корист интервенијента. Дакле, у основи, слична југословенској главној интервенцији, иако нешто шире одређена. Главни интервенијент, истичући свој захтев, стиче својство парничне странке (тужиоца). Такође, у француском праву, и треће лице које интервенише ради обезбеђења, има својство странке (чл. 335 СРС).

Ван случаја главног мешања, у немачком праву, својство парничне странке има претендоваши поверилац, кад га дужник позове на интервенцију и положи износ дуга. Обични интервенијент није странка, него треће лице, што недвосмислено произилази из овлашћења која му закон признаје.

Оно што је, као заједничко, неизвесно у немачком, југословенском и аустријском праву, јесте процесно својство интервенијента са положајем супарничара. Претходно, ваља скренути пажњу на разлике које постоје између немачког текста, на једној, и југословенског и аустријског, на другој страни.

Према параграфу 69 немачког ЗРО: у случају да по прописима (материјалног) грађанског права, правноснажност пресуде има дејство на обичног интервенијента, тада се овај сматра супарничарем главне странке у смислу параграфа 61 ЗРО. А, у параграфу 61 нема фикције по којој би се сви супарничари сматрали као једна парнична странка. Дакле, прва разлика у односу на југословенско право састоји се у томе што је за посебан статус оваквог интервенијента довољно да има положај супарничара који је јединствени, али без поменуте фикције. Друга разлика је панзглед редакцијска, али изузетно значајна. У тексту параграфа 69 ЗРО изричито стоји да се, у наведеним околностима, споредни умешач сматра супарничарем (важи као супарничар — *gilt der Nebenintervenient....als Streitgenosse*). Да ли оваква редакција значи да се положај овог интервенијента у свему изједначава са положајем простог супарничара,

дакле, парничне странке? У судској пракси влада став да он *није* странка, те да зато не може признати захтев противника, нити се захтева странке којој се придружује, може одрећи. (40)

Текст параграфа 121 *аустријског* ЗРО и чл. 209 *југословенског* ЗПП су слични — ако правно дејство пресуде треба да се односи на интервенијента, он има положај јединственог супарничара. Да ли треће лице које испуњава ове услове, интервенцијом стиче својство странке, или, пак, остаје треће лице? У југословенској савременој теорији, мишљења су подељена. Иако интервенијент са положајем јединственог супарничара има шира овлашћења него обични (блиска онима које има јединствени супарничар), он *није* странка, он не може предузимати диспозитивне парничне радње (не може, на пример, повући тужбу). У закону је речено само то да он *има* положај странке. (41) Супротно: с обзиром на то да се дејства пресуде односе непосредно на оваквог интервенијента, оправдано је да му се признају овлашћења која има странка у јединственом супарничарству, те оригинална странка, заједно са оваквим супарничарем, представља једну парничну странку. (42) Елиминишимо околност да овакав интервенијент *није* тужбом означен као странка; такође, не држимо се дословно речи употребљених у ЗПП (...”има положај јединственог супарничара”). Да би се одредило стварно, а не само формално својство интервенијента са положајем јединственог супарничара, ваља, на првом месту, размотрити утицај његових радњи на странку којој се придружује. Тачно је да овакав интервенијент не може повући тужбу, нити се одрећи тужбеног захтева и сл., ако се странка томе противи, или у истој процесној ситуацији, предузима радњу супротне садржине. Али, он то не би могао учинити ни да је од започињања парнице био оригинална странка у формалном смислу речи, јер тек заједно са другим, чини једну парничну странку, јер, таква је конструкција јединственог супарничарства. Да је југословенски законодавац, уподобио оваквог интервенијента простом супарничару, он извесно, не би имао својство странке. Једина разлика између обичног интервенијента и овог тада би се састојала (као што се у немачком праву и састоји), у оцени услова за интервенцију, тј. олакшала би се оцена његовог правног интереса. У југословенском (и аустријском) праву, таквом интервенијенту се признаје положај јединственог супарничара. Заједно са помогнутом странком, он чини једну странку и зато стварно јесте странка, а не тек треће лице. Основни практични значај разликовања обичног умешача од овог посебног, дакле умешача који *није* парнична странка и оног који то јесте, састоји се у

(40) *Kommentar*, стр. 185.

(41) Тако, Познић, *op. cit.*, стр. 301, 302.

(42) Тако, Трива-Белајец-Дика, *op. cit.*, стр. 371.

дејствима пресуде: за првог важи посредно, интервенцијско дејство, а за другог, непосредно, исто оно које важи за сваку странку.

III. ДЕЈСТВА ПРЕСУДЕ

Ratio legis интервенције трећег лица лежи управо у томе да му се омогући утицај на садржину пресуде, јер ће га она, у извесној мери и обиму, везивати. Овакав *ratio legis* је у литератури мање-више неспоран. (43) Али, показало се да превентивна интервенција (она која претходи правноснажности пресуде у текућој парници) није увек довољна да спречи неповољне ефекте пресуде на умешача онда када су они незаслужени. Зато континентална европска права предвиђају интервенцију и *a posteriori*. Постоје два основна метода те интервенције: (1) приговор несавесног вођења спора (*ex male conducti processus*), чијим се усвајањем делимично или у целости отклања интервенцијско дејство и (2) ванредни правни лек трећег лица, чије усвајање води делимичном или потпуном отклањању дејстава пресуде на треће лице.

1. Приговор несавесног вођења спора

Пресуда која се донесе између оригиналних странака делује и према интервенијенту, у парници коју накнадно поведе помогнута странка која је изгубила правноснажно окончању парницу, против интервенијента. Субјективне и објективне границе интервенцијског дејства нису сасвим извесне ни у оним правима које питање интервенцијског ефекта позитивноправно уређују.

(а) Поставља се питање да ли (и под којим условима) пресуда делује према трећем лицу које није имало својство интервенијента, иако су услови за интервенцију били испуњени. О овом питању, позитивни прописи (упоредноправно гледано), углавном ћуте. У литератури преовлађује став да дејство пресуде на треће лице које пре правноснажности није имало својство интервенијента зависи од тога да ли је оно *било позвано* (од странке, у нашем праву; од странке или суда у неким страним правима) да интервенише у парници и да ли се том позиву благовремено одазвало. Уколико је треће лице било обавештено о парници, али није интервенисало, пресуда ће у односу на њега имати интервенцијско дејство. И не само то — могућности за стављање приговора несавесног вођења

(43) Каже се, на пример, да интервенција не производи никакву стварну корпст ако интервенијент на неки начин није везан пресудом (уп. Nabscheid, *op. cit.*, стр. 206); правило о релативности правноснажно пресуђене ствари (везаност само странака пресудом) трпи значајне изузетке, јер правни поредак немштовно предвиђа проширење правноснажности на трећа лица у одређеним ситуацијама (Larguier, *op. cit.*, стр. 112), итд.

спора, ће бити радикално ограничене. (44) Од овог принципа, ипак постоји одступање: у случају да је треће лице благовремено тражило интервенцију, али је суд ову неоправдано одбио, држећи да за њу нису испуњени услови, интервенцијско дејство се може отклонити ако се докаже да је интервенција неосновано ускраћена. Само ако се одсуство интервенције може приписати кривици трећег лица, наступа интервенцијско дејство, са битно суженим могућностима за његово отклањање.

(б) Пресуда има интервенцијски ефекат само на однос између *помогнутих странке и трећег лица*: она не делује на однос између противника помогнуте странке и трећег. Према томе, испољиће се само у поступку који се води између раније помогнуте странке и интервенијента (или трећег лица које је било обавештено о парници). Став је неспоран у немачкој, аустријској и југословенској литератури.

(в) Да ли се интервенцијско дејство може испољити само у *парници* између наведених субјеката, или евентуално и у извршном поступку? У хипотези да извршни поверилац (ранија помогнута странка) докаже да је потраживање прешло на њега, као и да је обавеза прешла на извршног дужника (интервенијент или треће лице обавештено о парници), суд може допети решење о извршењу против ранијег интервенијента. Овај би могао, у извршном поступку истаћи приговор несавесног вођења спора, само под условом да се ради о разлогу који спречава извршење, тј. о разлогу за приговор дужника против решења о извршењу из чл. 50 ЗИП.

(г) Да ли интервенцијско дејство има само пресуда која је донесена у парници у којој је трећи интервенисао или је требало да интервенише, или пак и судско поравнање којим се та парница правноснажно окончава? Према тумачењу Врховног суда Немачке, само пресуда, а не и поравнање, може деловати интервенцијски, јер поравнање нема исти онај ауторитет који се придаје пресуди, иако се и њиме парница правноснажно окончава. (45)

(д) Садржина интервенцијског дејства уређена је у неким страним правима. Према параграфу 68 *немачког ЗПО*, основно правило о интервенцијском дејству гласи: споредни интервенијент не може према главној странци истицати да је у парници у којој је суделовао неправилно пресуђено. Али, може ставити приговор да је главна странка несавесно водила парницу, само онда када је интервенијент био спречен да предузме неку офанзивну или дефанзивну радњу, због стања у коме се парница налазила у моменту ступања у њу; или ако су офанзивне или дефанзивне радње које је

(44) Тако, Zuglia, *op. cit.*, стр. 498.

(45) *Kommentar*, стр. 184.

требало предузети, биле непознате интервенијенту, а главна странка их није предузела намерно или из крајње непажње. У погледу обима везаности интервенијента пресудом, упркос недостатку изричног текста, немачка пракса и теорија су, углавном, сагласне: пресуда везује интервенијента не само својим правним (материјалноправним) већ и чињеничним основом. (46)

Сами приговори несавесног вођења спора заснивају се на пропуштањима помогнуте странке или на томе да је странка предузела неадекватну радњу. У оба случаја, странка треба да сноси кривицу (намера или груба непажња). Ту се укључује и неблаговремено обавештавање трећег о парници.

Правило о садржини и границама интервенцијског дејства, као и о приговорима, садржи и чл. 51 *бернског (канџоналног) Законика о грађанском судском поступку*: „Интервенијент не може приговорити главној странци да је у парници неправилно пресуђено у односу на стање које је презентирао суду. Он може приговорити због начина вођења спора од стране главне странке, имајући у виду стање ствари у време његове интервенције и радње главне странке које су спречиле интервенијента да употреби нападна или одбрамбена средства, или зато што је главна странка намерно или из грубе непажње пропустила да предузме нападна или одбрамбена средства, која су интервенијенту била непозната”. Редакцију треба схватити тако да суд, у новој парници, не може пресудити противно раније донесеној одлуци, сем кад усвоји приговор несавесног вођења спора. (47) Она се тумачи исто као у немачком праву.

Аустријски ЗРО и југословенски ЗПП не садрже ни правила о интервенцијском дејству пресуде, ни о приговорима, а о начину попуњавања ове правне празнине у нашем праву, биће речи у даљем тексту.

2. Ванредни правни лек трећег лица

Овај метод за отклањање дејстава пресуде на треће лице представља значајан позитивноправни институт у француском праву и у правима која следе француске процесноправне традиције. Уређен је, доста детаљно, у чл. 582 — 592 француског СРС.

Основно правило о овлашћењу на изјављивање овог ванредног правног лека, одређује да га може изјавити свако ко има правног интереса да се пресуда измени или укине, под условом да

(46) *Kommentar*, стр. 184. Ово становиште је прихваћено у домаћој литератури. Уп., Познић, *op. cit.*, стр. 301, који наводи једну судску одлуку која то становиште прихвата; исто, Трива-Белајец-Дпка, *op. cit.*, стр. 370.

(47) Тако, Habscheid, *op. cit.*, стр. 206, 207.

није био странка у поступку, нити представник странке (чл. 583 СРС). Посебна правила о допуштености приговора трећег важе за повериоца било које странке и за приговор трећег у ванпарничном поступку (чл. 583 ст. 2 и 3 СРС) (48). У пракси се појам правног интереса трећег за побијање пресуде широко тумачи: свако лице које има какав материјалноправни однос, повезан са оним о чему је пресуђено, може изјавити овај правни лек (подвлачим: не тражи се *довољна* повезаност). У пракси су, међутим, донекле спорна тумачења појма трећег лица. Да ли се трећим лицем може сматрати онај ко је био странка, па је (из било ког разлога) у току првостепеног поступка, иступио из парнице? У пракси преовлађује позитиван одговор, дакле и ово лице може изјавити правни лек (49). Посебне компликације изазива текст одредбе којим се ускраћује право на овај правни лек ономе ко је био *представник* странке (под овим се не подразумева заступник). Уколико је странка умрла у току поступка, а пресуда се ипак односи на њу, универзални сукцесор се не сматра представником странке, па може изјавити приговор.

Приговор се може изјавити против сваке правноснажне пресуде (чл. 585 СРС). Он је ремонстративни правни лек (чл. 589 СРС). Поводом њега, побијана пресуда се може укинути или изменити само у мери у којој се тиче правних интереса трећег лица.

3. Правна празнина у југословенском праву

Какво дејство има пресуда на треће лице које је било интервенијент у парници из које пресуда потиче (или је о њој било обавештено, али није интервенисало)? ЗПП о овом дејству нема никаквих правила. Извесна посебна правила са ограниченим процесноправним значајем, садржана су у чл. 509 и 511 Закона о облигационим односима (ЗОО). Та правила су, међутим, због њиховог посебног карактера, примењива само у случају да је у парници интервенисао (или био обавештен) продавац ствари, а парница се води против купца, ради предаје ствари, дакле, као последица обавеза на заштиту од евикције. Ове одредбе не садрже уопште никакво правило о дејствима правноснажне пресуде на треће лице, већ за свој предмет имају уређење обавезе купца да продавца обавести о парници која је против њега покренута (чл. 509 ЗПП) и ограничење приговора купца, који се без обавештавања продав-

(48) Допуштеност приговора трећег лица је знатно проширена у односу на стари текст СРС. Раније се приговор могао изјавити само онда кад су пресудом била *повеређена* права трећег лица. Данас је довољан његов правни интерес. Међутим, и пре доношења новог СРС (1976), судови су шире него што је то законски текст омогућавао, допуштали подношење овог правног лека (уп. Blanc-Viatte, *op. cit.*, стр. 396).

(49) Уп. одлуке наведене код: Blanc-Viatte, *op. cit.*, стр. 396.

ца, упустио у спор и спор изгубио (чл. 511 ЗОО). Позитивних правила о интервенцијском дејству и приговорима против тог дејства, дакле, нема. Ипак, у југословенској судској пракси признато је и интервенцијско дејство пресуде и могућност његовог отклањања стављањем приговора несавесног вођења спора. (50) У делима неких југословенских аутора се изричито признаје да је за попуњавање ове правне празнине употребљено решење из параграфа 68 немачког ЗРО. (51) У другима се, пак, излаже садржина немачког решења, без навођења извора, или се правила о интервенцијском дејству и приговорима, која се само могу наслутити из чл. 509 и 511 ЗОО проширују и конкретизују. (Ваља додати да је ситуација у аустријском праву иста као и код нас: ЗРО такође не садржи правила о интервенцијском дејству и приговорима, па се примењују немачка решења).

Попуњавање правне празнине применом параграфа 68 немачког ЗРО је оправдано, јер у погледу услова за обичну интервенцију и положаја обичног интервенијента у југословенском и немачком праву, нема готово никаквих разлика — не само у садржини законског текста, него ни у доктринарном тумачењу, које се углавном одликује прихватањем ставова који преовлађују у немачкој литератури. Оскудна пракса судова о овом питању је — изгледа — под утицајем угледних југословенских процесуалиста. Одиста, у југословенском праву је први модел отклањања интервенцијског дејства, стављањем приговора несавесног вођења спора примеренији од другог — ванредног правног лека трећег лица. Не само зато што постоји значајна разлика између југословенског и француског модела интервенције у парници, већ и зато што за ванредне правне лекове важи *numerus clausus*, тј. не би могли бити допуштени они који изричито нису прописани. И код нас, интервенијент може (под одређеним условима) изјавити ванредни правни лек, али он се сматра правним леком странке којој се обични интервенијент придружио. Остаје, зато, да се за сада примењују немачка правила о интервенцијском дејству и приговорима несавесног вођења спора. Али, као што је показано, та правила ни у земљи у којој су редигована не решавају све проблеме и изазивају различита тумачења. Зато је потребно да југословенски законодавац ову правну празнину попуни. Тада би се могло размишљати и о увођењу посебног правног лека трећег лица.

(50) Уп. одлуке наведене код: Трива-Белајец-Дика, *op. cit.*, стр. 37; Познић, *op. cit.*, стр. 307.

(51) Тако, Трива-Белајец-Дика, *op. cit.*, стр. 370.

Dr Vesna Rakić-Vodinelić

Associate Professor at the Faculty of Law in Belgrade

SIMPLE INTERVENTION IN THE LITIGATION PROCEDURE

— Comparative Review and Yugoslav law —

Summary

The subject matter of the present contribution covers the review of a comparative law nature concerning the conditions for the simple intervention, the kinds of intervention, and the effects of the judgment regarding the simple intervening party.

The simple (secondary) intervening party implies a third person voluntarily taking part in a litigation after having an interest of his own in succeeding at the court of one of the litigant parties termed as principal (original) parties. In spite of differences regarding the requirements for the intervention by a third person, in terms of comparative law, one may still conclude that European continental laws and the Anglo-American laws recognize the right of intervention to a third person having a legal interest relating to a specific litigation, provided such interest emanates out of substantive-law connection between the third person and one or both of the original parties to the case. The basic difference between the European continental laws, on the one hand, and the Anglo-American laws, on the other, as far as requirements for the intervention are concerned, consists, in the case of the former laws, in the fact that the third person should only have a legal interest which does not need to result into an independent claim aimed against one or both of the parties. In the Anglo-American model, however, an independent claim of the intervening third person is necessary. Therefore in the Anglo-American laws, the intervening party has the capacity of a litigant, so that his (her) participation creates a new litigation. On the other hand, according to the solution in the European continental laws, a simple and voluntary intervening party ordinarily does not have the capacity of a litigating party, namely, he (she) may have it only as an exception.

The *ratio legis* of the intervention discussed in the article relates to the need of a third person to influence the substance of the judgment, since it may bind him directly (after acquiring the capacity of a party, or after being a party), or it may bind him in an indirect way (so-called intervention effect). The binding character of a judgment regarding the intervening party is eliminated in the European continental laws by way of the two following methods: by an objection claiming unconscionable proceeding, and through an extraordinary legal remedy applied by the third person.

Yugoslav law does not contain norms covering the intervention effect of the judgment, and the objections claiming unconsionable proceeding in the litigation, so that this legal lacuna is eliminated by analogous application of the solution found in German positive law. The author considers that this is justified since the requirements for the simple intervention and the position of the simple intervening party are almost identical in both systems of law.

Key words: *Simple intervention. — Litigation procedure. — Effect of judgment on the third person. — Differences in approach in European continental and Anglo-American laws.*

dr Vesna Rakić-Vodinelić

professeur adjoint à la Faculté de droit de Belgrade

L'INTERVENTION ORDINAIRE DANS LA PROCÉDURE CONTENTIEUSE

Résumé

Dans l'article l'auteur passe en revue, du point de vue du droit comparatif, les conditions d'une intervention ordinaire, les types d'interventions, ainsi que les effets du jugement sur un intervenant ordinaire.

Sous le terme d'intervenant ordinaire (accessoire) on sous-entend un tiers qui de son propre gré entre dans un procès déjà engagé car il est juridiquement intéressé au succès d'une des parties originaires (principales) au procès. Malgré les différences qui existent quant aux conditions d'intervention d'un tiers dans le cadre du droit comparatif, on peut toutefois conclure que les droits européens continentaux et les droits anglo-saxons, reconnaissent le droit d'intervention à un tiers ayant un intérêt juridique dans l'objet concret du contentieux, intérêt juridique provenant de la liaison matérielle et juridique du tiers avec une ou les deux parties en procès. La différence principale entre les droits européens, d'une part, et les droits anglo-saxons, de l'autre, concernant les conditions d'intervention, réside dans le fait que d'après les premiers il suffit seulement que le tiers ait un intérêt juridique, lequel n'est même pas tenu de se traduire par une demande autonome dirigée vers l'une ou les deux parties. Dans le modèle anglo-saxon, par contre, l'intervenant doit faire une demande autonome pour intervenir au procès. Il en résulte que dans les droits anglo-saxons l'intervenant a qualité de partie et que sa participation engage un nouveau procès, alors que dans les droits européens continentaux un intervenant ordinaire volontaire n'a pas en principe qualité de partie, c'est-à-dire qu'il ne peut l'acquérir qu'exceptionnellement.

La *Ratio legis* d'une intervention consiste en général dans le besoin qu'a un tiers d'influer sur le contenu d'un jugement, car il pourrait se trouver directement lié par ce dernier (s'il acquérait ou s'il avait la qualité de partie), ou bien indirectement (effet d'intervention). Les droits européens continen-taux connaissent deux méthodes pour éliminer le lien obligeant l'intervenant par le jugement: par une opposition s'appuyant sur le fait que le procès n'a pas été mené consciencieusement, et par voie de recours extraordinaire du tiers. Le droit yougoslave ne contient pas de normes juridiques sur l'effet du jugement d'intervention et sur les oppositions s'appuyant sur le fait qu'un procès n'a pas été consciencieusement mené, de sorte qu'on remédie à cette lacune juridique par l'emploi analogue de solutions reprises au droit positif allemand, ce qui peut être considéré comme justifié, puisque les conditions pour une intervention ordinaire et la position de l'intervenant ordinaire suivent le même modèle.

Mots clés: *Intervention. — Intervenant ordinaire volontaire. — Effet du jugement d'intervention.*